

РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

В.А. Борисова, д.е.н, професор, професор кафедри фінансів

Сумський національний аграрний університет

Різноманітні економічні інструменти регулювання природокористування в аграрній сфері, які застосовуються в розвинутих країнах, можна згрупувати за такими основними категоріями:

- всі різновиди екологічних податків, платежів, штрафів;
- депозитні компенсаційні системи;
- маркетабельні дозволи;
- субсидії.

Ринковим економічним інструментам притаманні певні властивості. По-перше, це економічна ефективність, яка полягає в тому, що встановлені на належному рівні платежі (податки) за викиди в довкілля забезпечують досягнення цілей при мінімальних загальних витратах. Маркетабельні дозволи, які знаходяться в обігу на ринку, також допомагають забезпечити мінімальні витрати.

По-друге, це стимулювання. Економічні інструменти є постійним стимулом до так званої “дружби з навколишнім природним середовищем”. Зокрема, платежі (податки), до тих пір, поки вони сплачуються, є постійним стимулом до зниження інтенсивності забруднення.

По-третє, гнучкість. Економічні інструменти забезпечують гнучкість дій як державних органів, так і приватних суб’єктів; першим легше, в цілому, змінювати і регулювати розміри платежів, чим змінювати встановлені правила, для других зберігається свобода вибору і коригування дії.

По-четверте, прибутковість. Платежі і податки, маркетабельні дозволи, які знаходяться в обігу через їх продаж владою з аукціону, є джерелом доходу до державного бюджету, який може бути спрямований на охорону природного середовища.

По-п'яте, збереження і передача ресурсів. Визначення ціни природних ресурсів є суттєвим компонентом стійкої стратегії розвитку. Воно повинно забезпечити ефективне використання цих ресурсів та їх передачу майбутнім поколінням.

Найбільш широко в світі застосовуються платежі або податки на викиди у довкілля (наприклад, платежі, визначені кількістю і якістю забруднюючих викидів). Вони використовуються практично у всіх сферах природокористування. В тій мірі, в якій відображають вартість використання природних ресурсів (наприклад, використання води), вони є однією із форм визначення вартості ресурсів. Плата за використання широко впроваджується місцевими органами влади за збирання і очищення твердих відходів і стічних вод (оплата збирання і очищення відходів комунальними службами).

Маркетабельні дозволи – це екологічні квоти, ліміти та інші природоохоронні норми на допустимі рівні забруднення, які можуть бути предметом купівлі-продажу при умові дотримання встановлених законодавством правил.

Примусова група регуляторів спрямована на обмеження підприємств-забруднювачів у власній еколого-деструктивній діяльності. До них відносяться: платежі за забруднення навколишнього середовища; екологічні податки, які сплачуються з прибутку підприємств, які використовують природозабруднюючу технологію, техніку або виробляють екологонебезпечну продукцію; штрафні санкції, компенсаційні виплати за порушення чинного природоохоронного законодавства, стандартів якості природного середовища та за спричинений збиток навколишньому середовищу. Ця група ринкових регуляторів дуже поширена в Україні, але в повному обсязі вона не виконує своєї ролі.

Аналіз стану вітчизняного екологічного менеджменту природокористування свідчить про відсутність стимулюючого впливу існуючої системи економічних регуляторів, їх неспроможність побудити підприємства-природокористувачі до запровадження екологобезпечних технологій і способів

ведення господарства. Тому доцільно більше уваги приділяти другій групі економічних регуляторів природокористування, яка спрямована на стимулювання підприємств-природокористувачів до вживання заходів для поліпшення стану довкілля. І саме ця група є найбільш важливою, оскільки, з одного боку, вона економічно приваблива для природокористувачів, а з іншого, дозволяє здійснити перехід до принципово нової технологічної політики, від контролю за забрудненням навколишнього середовища до його запобігання.

В цілому, ця система ринкових регуляторів повинна ґрунтуватися на заходах, що визначаються податковою і кредитною системами країни. Вони повинні впливати на встановлення розміру ціни за понадлімітне скидання забруднюючих речовин. Природокористувачі не мають стимулів для скорочення емісії, бо їх витрати на це будуть меншими, ніж плата за викиди. Тому завдяки застосуванню певних економічних стимулів, реалізуються потенційні можливості товаровиробників щодо зведення до мінімуму природоохоронних витрат.

Запровадження податкових пільг сприяє стимулюванню інноваційної та інвестиційної діяльності товаровиробників щодо використання сучасних досягнень науково-технічного прогресу в галузі природоохоронної діяльності. Досягненню цієї мети може сприяти, наприклад, зменшення оподатковуваного прибутку на суму, яка еквівалентна раніше визначеній частині від вартості придбаного екологічного обладнання або впровадження екологобезпечних технологій та система прискореної амортизації основних фондів екологічного призначення.

Запропонована система ринкових регуляторів ґрунтується на комбінації інструментів, які одночасно як примушують, так і заохочують суб'єктів господарювання до реалізації природоохоронних і ресурсозберігаючих заходів. Така система не тільки економічно вигідна та екологічно доцільна, а й надає можливість використання недержавних фінансових джерел інвестицій у природокористуванні в аграрній сфері.